

*Милан Миљковић**

Школа националне одбране, Универзитет одбране, Београд

*Драган Јевтић***

Војна академија, Универзитет одбране, Београд

ОБЕЛЕЖЈА СТРАТЕГИЈА САД И НАТО ПРЕМА СРЈ ПРЕ И ТОКОМ АГРЕСИЈЕ 1999. ГОДИНЕ**

Сажетак

Победом у Хладном рату, Америци се створила историјска шанса да овлада ресурсима богатог „Хартленда”, средиштем Евроазије, по Мекиндеру најважнијој светској геостратешкој тачки. Савезна Република Југославија се 1999. године, са аспекта геополитичких дешавања у Европи, налазила у ситуацији стратешког ширења НАТО ка централном делу континента. Истовремено је текао процес учвршћења позиције овог Савеза на Балкану. У раду се анализирају примењене стратегије САД и НАТО у периоду који је претходио НАТО агресији на СРЈ, као и током агресије 1999. године, коришћењем теоријског модела „континуума стратегија” са циљем идентификовања врсте, циљева и метода њихове

* Имејл адреса: milanmiljkovic04011@gmail.com; ORCID: 0009-0005-9346-9442.

** Имејл адреса: dragan.jevtic179@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0317-7832.

*** Краћа верзија овог рада изложена је у виду усменог саопштења под истим називом на научном скупу националног значаја „Кошаре – 25 година после”, одржаном 03. децембра 2024. године у Београду, у организацији Центра за проучавање безбедности и Центра за Косово и Метохију при Институту за политичке студије. Овај чланак је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Војна професија у Србији у савременом безбедносном окружењу” (ISI/DH/3/24-26), који финансира Министарство одбране Републике Србије, а реализује Институт за стратегијска истраживања Универзитета одбране.

примене. Упоредна анализа релевантне литературе указује да се стратегије које су коришћене према СРЈ могу се класификовати у стратегије субверзије, присиле, уништења и декапитације, у које се уклапају активности које су ишле ка стварању унутрашњег политичког раздора у СРЈ, увођење економских санкција, активирања терористичких активности „ОВК”, дипломатске уцене америчких представника према политичком руководству СРЈ, ваздухопловно копнене операције које су спровођење према Војсци Југославије и друге.

Кључне речи: САД, НАТО, стратегија субверзије, присиле, уништења и декапитације

КЛАСИФИКАЦИЈА И ОБЕЛЕЖЈА ОФАНЗИВНИХ СТРАТЕГИЈА – ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

Генерализацијом основних принципа и логике практичне примене стратегија (циљ стратегије, снаге за њено остварење и начин реализације), оне се у најуопштенијем смислу могу класификовати као офанзивне и дефанзивне (Розен 1992). Офанзивност безбедносних и војних стратегија великих сила проистиче из природног следа офанзивних геостратегијских и спољнополитичких циљева ових земаља, биле оне формално или неформално декларисане као офанзивне. Битно је истаћи да наведене стратегије не постоје константно у тзв. чистом облику већ еволуирају у својим обележјима у зависности од услова и потреба за проналажењем оптималних решења (Радојевић 2018, 77–94).

Класификација стратегија у односу на циљ, начин и средства примене, у војној теорији представља питање које се назива и „контитуум стратегије”. Као једну од класификација стратегија, користећи наведене елементе, представили су амерички војни теоретичари Боудиш (*Bowdish*) и Ечевеарија (*Echevarria*). Рандал Боудиш утврдио је пет различитих војних стратегија, где се на једном крају „замишљене лепезе” налазе стратегије који имају физичко уништење непријатеља као циљ, док су на другом крају континуума налазе оне које имају за циљ психолошку дислокацију

или смањење непријатељеве одлучности да се одупре (Bowdish 2013). Сличну класификацију, по степену примене физичке силе, извршио је Антулио Ечеверрија, који у најчешће војне стратегије убраја: стратегије уништења и исцрпљивања, анихилације и дислокације, принуде и одвраћања, терора и тероризама, обезглављивања и циљаног убијања, као и стратегију субверзије (Echevarria 2017).

Стратегија уништења настоји да смањи физичке способности противника да се бори, док исцрпљивање води смањењу воље противника за борбу. Анихилација и дислокација представљају „идеалан исход” у војним сукобима јер имају за циљ да брзом војном акцијом оствари победу са што мање сопствених жртава и економских трошкова. Дислокација тежи да смањи спремност противника за борбу изазивањем конфузије или дезоријентације неочекиваним маневром или изненађењем (13–47).

Присила и одвраћање као основне војне стратегије јављају се не само у рату већ и у миру. Присилом се тежи да се противник примора да нешто учини (Byman, Waxman, and Larson, 1999, 10), док одвраћање подразумева примену мера према противнику да би га одвратио да спроведе агресију или примени неки облик силе (Stojanović 2013, 143).

Стратегија терора укључује и ваздушно бомбардовање виталних центара непријатељске стране како би код становништва појачала осећања за потребом примирја. Тероризам генерално настоји да примора противничку страну на промену понашања, уливајући страх, селективним циљањем или масовним убијањем цивила. Остаје дебата у научним круговима да ли тероризам представља стратегију (Echevarria 2017, 64–80).

Стратегија обезглављивања је систематско елиминисање чланова противничке организације, било да појединци заузимају кључне позиције или су обични припадници противничких снага. Декапитација је покушај да се противник паралише уклањањем самог вођства. Обе стратегије су контроверзне због питања њихове етичности (81–97).

Стратегија субверзије дефинисана је као „подривање или одвајање лојалности значајних политичких и друштвених група унутар нападнуте противничке државе, и трансфер њихове лојалности, под идеалним условима, према агресору” (Blackstone 1964, 64). У оквиру стратегије субверзије треба поменути субверзивну пропаганду, која се може одредити као облик непријатељске пропаганде која

је „планска, организована и смишљена активност усмерена према грађанима једне земље, у земљи и иностранству, широј светској јавности, ради придобијања јавног мњења за политику и циљеве који су супротни основним вредностима одређеног друштва” (Milašinović 1988). Да би се остварила медијска субверзија, одређени догађај се медијски усмерава против супротне стране у сукобу, како би се остварило морално оправдање за спровођење агресивне политике.

ОБЕЛЕЖЈА БЕЗБЕДНОСНИХ И ВОЈНИХ СТРАТЕГИЈА САД ОД КРАЈА ХЛАДНОГ РАТА ДО 1999. ГОДИНЕ

Са крајем „хладног рата”, амерички војни теоретичари су сматрали да национална безбедност захтева да САД задржи примат с којим су изашле из хладног рата (Posen and Ross 2004). Стога је НАТО као најјачи војно-политички савез у остварењу тог циља требало да има важно место. Конципирана је офанзивна стратегија којом су САД и чланице НАТО отворено истакле офанзивни војно-политички наступ у успостављању новог међународног поретка и проширења утицаја изван простора који је био ограничен „гвозденом завесом” (Mirković 2010, 84).

Стратегија националне безбедности „Ангажовања и ширења” (“A National Security Strategy of Engagement and Enlargement”) усвојена је 1995. године у време администрације Била Клинтона (*William J. Clinton*) (The White House 1995). За главне стратегијске циљеве проглашено је очување америчке светске доминације у свим областима. Њени креатори веровали су да ће у будућности глобално лидерство бити одређено не толико војном силом, колико економском способношћу да се успешно такмиче на светским тржиштима. Међутим, то није значило одустајање од употребе војске у остварењу међународних циљева. Прецизирање употребе оружаних снага регулисано је националном војном стратегијом из 1997. године, која је названа „Обликуј, реагуј, припреми се сад: Војна стратегија за нови век” (“National Military Strategy of the United States of America: Shape, Respond, Prepare Now: Military Strategy for a New Era”) (U. S. Department of Defense [DoD] 1997). Треба нагласити да се за њеног идејног творца сматра амерички дипломата Паул Волфовиц (*Paul Wolfowitz*). Он је елементе за наведену стратегију презентовао у Смерницама за планирање одбране САД за период од

1994. до 1999. године (Under Secretary of US Defense for Policy 1992). Радна верзија документа је у америчкој јавности критикована као империјалистичка, јер је у њему представљена политика превентивне војне акције како би се сузбиле потенцијалне претње од стране других народа и спречиле да порасту у статус суперсиле.

У циљу спровођења националних циљева, амерички војни стратеги и теоретичари, као што су генерал Џон Шаликашвили (*John Shalikashvili*), Џозеф Нај (*Joseph Nye*), Алвин и Хајди Тофлер (*Alvin and Heidi Toffler*), Елиот Коен (*Eliot Cohen*) и други су почетком деведесетих година променили стратешку филозофију, где је у прошлости развој стратегије био последичан, а сада је постао динамичан, кроз примену нове „стратегије обликовања окружења”. Војни стратеги САД од тог периода најпре креирају околности или амбијент у коме ће пројектовани задаци из стратегије бити лакше, брже и једноставније реализовани путем „меке” и „тврде” моћи, уз минималне губитке и нижу цену коштања (Živojinović 2016).

Детаљнији увид у нову стратегију обликовања стратегијског окружења дали су тадашњи шеф Пентагона Вилијем Коен (*William S. Cohen*) и начелник Здруженог генералштаба генерал Џон Шаликашвили, у четворогодишњем прегледу одбране (“Report of the Quadrennial Defense Review”). Динамичан приступ омогућио је постмодерној геополитици САД да целокупан глобални простор најпре зонира, затим мапира, форматизује и, на крају, јасно постави у географске оквири координате за будућа наступања, освајања и стављања под контролу простора са природним и енергетским ресурсима (Cohen 1997).

Имајући у виду да примена хуманитарне интервенције изазива различите реакције у међународној политици и јавности, јер са једног аспекта нарушава сувереност земље у којој се примењује, а да са другог, помаже у заштити угрожених људских права и безбедности, САД су развиле и доктрине извођења психолошких операција, ради пропагандног доказивања оправданости њихове употребе. Такође, на доктринарном плану, долази до успостављања читавог низа „војних операција другачијих од ратних”, као што су операција наметање мира, санкција и поморских блокада, „контрола” наоружања, наметање забрањених зона, војних удара, подршка побуни и друге (Zelenović i Đekić 2020, 295–315).

Овакав приступ „обликовања окружења”, био је тестиран и примењен пре и током агресије НАТО на Савезну Републику

Југославију (СРЈ) 1999. године, и у себи је обухватао различите варијанте оперативних стратегија, које су се примењивале у различитим етапама и са различитим актерима, а које ће бити представљене у следећим целинама.

ТЕРОРИЗАМ И ЕКОНОМСКЕ САНКЦИЈЕ КАО ВИД СТРАТЕГИЈЕ ПРИНУДЕ ПРЕМА СРЈ

Употреба терористичке организације „Ослободилачке војске Косова” („ОВК”) за реализацију војних циљева САД и НАТО образложена је у радовима бројних највиших војних и полицијских команданата који су били учесници ових догађања. Тако командант Приштинског корпуса генерал Владимир Лазаревић објашњава да се НАТО одлучио на насилно разбијање СРЈ уз организовање масовне терористичке оружане побуне на КиМ, користећи као идеолошку основу исламски фундаментализам (Lazarević 2020, 21). Сличан закључак доноси и Живадин Јовановић, наводећи ставове британских војних дипломата који су оценили да су високи представници САД одлучили да смене режим у Београду, а да ће „ОВК” бити једно од оружја за постизање тог циља (Jovanović 2018).

Лазаревић даље износи да су сукоби са терористима на КиМ пре агресије, током 1998. године, прошли кроз три фазе (Lazarević 2020, 22–23). Прва фаза обухвата период од јануара до 9. јуна 1998. године када се масовно примењује тероризам широм КиМ и „ОВК” се шири немилосрдно према руралним срединама. Терористи су извели у 1998. години 2.391 напада. Антитерористичке акције које је МУП Србије извео у том периоду, посебно у Ликошану и Доњем Преказу, међународна јавност је искористила да осуди српску страну за прекомерну примену силе (Judah 2008). У акцији у Доњем Преказу од 5. марта, у којој је МУП Републике Србије дошао у сукоб са вођом „ОВК” Адемом Јашаријем (*Adem Jashari*) и 37 наоружаних терориста и 28 цивила, уништени су терористи, али долази и до цивилних жртава. Наведене цивилне жртве су искоришћене у западним медијима као доказ да српске снаге примењују прекомерну употребу силе, а касније и за нове притиске и претње да се према СРЈ прошире санкције (Proroković 2019, 239–240). Сликовит пример је чињеница да је британски шеф дипломатије Робин Кук (*Robin Cook*), дан после антитерористичке акције МУП

Републике Србије у Ликошану, осудио употребу прекомерне силе српских снага (Nation 2003)..

Друга фаза сукоба са терористима на КиМ трајала је од 9. јуна до 29. септембра 1998. године, када су по одлуци Врховног савета одбране СРЈ, снаге МУП Србије и ВЈ спровеле противтерористичку операцију ради угушења терористичке оружане побуне. За два и по месеца снаге безбедности СРЈ успеле су да угуше оружану терористичку побуну, приморају терористе да врате наоружање и коначно успоставе мир на КиМ.

Трећа фаза сукоба са терористима на КиМ трајала је од почетак октобра до краја 1998. године и поклапа се са временом ангажовања Косовске верификационе мисије ОЕБС (КВМ) на КиМ. За време активности те мисије дошло је до обнове терористичке „ОВК”. Са војног аспекта је то била обавештајно-субверзивна операција Запада, као параван обнове терористичке оружане побуне и прерастања у „општи устанак” у ратно пролеће 1999. године са почетком агресије НАТО. Један од политичких вођа терориста Ветон Сурои (*Veton Surroi*) је тада поручио: „Албанци су добили отворени сигнал са Запада, да ако желе пажњу, морају је заслужити, морају да примене насиље”. Урбани тероризам је ескалирао у Приштини, Подујеву, Косовској Митровици и Урошевцу (Lazarević 2020, 21–34). С тим у вези, коришћење КВМ на КиМ представља још једну активност која спада у лезу активности субверзивне стратегије која се спроводила према СРЈ.

Савет безбедности ОУН је 1998. године поново увео међународне санкције СР Југославији, на иницијативу ЕУ и САД, које су оптужиле наше снаге за наводни прогон Албанаца и прекомерну употребу силе током антитерористичке операције. Црна Гора је била изузета од санкција, што се доводи у везу са чињеницом да је тадашњи режим у Подгорици имао добру сарадњу са Западом. Ове санкције нису укинуте по завршетку сукоба на КиМ, већ тек после смене власти у Београду октобра 2000. године (Dražković 2021, 134).

Уколико се анализира временски оквир и бројчани показатељи ескалације терористичких напада „ОВК”, може се видети да нагли пораст ових напада почиње у 1998. а да свој врхунац достиже 1999. године, што се поклапа временски са интензивирањем припрема агресије НАТО према СРЈ и Србији (Stevanović 2020, 77–86).

РАМБУЈЕ КАО ВИД СТРАТЕГИЈЕ ПРИНУДЕ НА СРЈ И СУБВЕРЗИВНЕ ПРОПАГАНДЕ ПРЕМА МЕЂУНАРОДНОЈ ЈАВНОСТИ

НАТО агресија на СРЈ почела је одмах после неуспеха такозваних „преговора” у Рамбујеу од 6. до 23. фебруара и у Паризу од 15. до 23. марта 1999. године. САД, НАТО и ЕУ су светком јавном мњењу пласирали информације да је наше руководство одговорно за ескалацију кризе и да се због тога косовска криза може решити само оружаним путем. Ипак, процес како су се водили састанци и разговори у Рамбујеу, а посебно документ који је понуђен да наше руководство потпише, указују да су се према руководству СРЈ примењивале активности које се могу сврстати као блиске стратегији присиле применом политичких средстава, које су тако конструисане да су морале бити одбијене (Proković 2019, 237–252). Чињеница да је наше руководство одбило да потпише понуђени уцењивачки документ из Рамбујеа приказано је међународној јавности као још један пример ирационалности српског руководства. У складу са тим, наводни преговори у Рамбујеу имали су између осталог и обележја субверзивне пропаганде према светском јавном мњењу, са циљем да се руководство СРЈ прикаже као једино одговорно за предстојећи рат.

Бивши државни секретар САД Хенри Кисинџер (*Henry Kissinger*) изјавио је за *The Daily Telegraph*, 28. јуна 1999. године, да је „текст из Рамбујеа, којим се Србија позива да прими НАТО трупе широм Југославије, био провокација, изговор за почетак бомбардовања. Рамбује није документ који би било који Србин могао да прихвати. Био је то ужасан дипломатски документ који никада није требало да буде представљен у том облику” (Bancroft 2009). Имајући у виду да су разговори вођени у Рамбујеу, а настављени и завршени у Паризу 23. марта 1999. године, дан пре почетка агресије на СРЈ, произилази да су ови наводни преговори, осим елемената стратегије присиле, имали вероватно за циљ да постигну ефекат обмањивања у вези са временог почетка напада, што је једна од особина стратегије дислокације. На сличан закључак указује Лори Нејтан (*Laurie Nathan*), директор Програма медијације Крок Института из САД, који констатује да су у питању били немогући услови за СРЈ, и да је „због тога ово више поза и покушај застрашивања и замајавања

пре непосредне војне акције, него прави покушај да се дође до конференције” (Miladinović 2019).

У складу са горе наведеним, наводни преговори у Рамбујеу и Паризу представљају активности које су доприносиле остварењу различитих стратегија и циљева Запада и НАТО према светском јавном мњењу, СРЈ и њеним оружаним снагама.

СТРАТЕГИЈА УНИШТЕЊА САД И НАТО ПРЕМА СРЈ 1999. ГОДИНЕ

Војна стратегија САД и НАТО против СРЈ у себи је садржала елементе присиле, дислокације и уништења, што ће бити анализирано у следећем делу рада. Војни комитет НАТО је средином октобра 1998. године разрадио планове за вођење агресије против СРЈ из ваздушног простора и са копна. Битни елемент тог плана било је да се погорша војна ситуација на терену у корист НАТО. Недостајао је само директни повод, а то је био инсценирани масакр у селу Рачак 15. јануара 1999. године, што се може класификовати као активност стратегије субверзије, тј. субверзивне пропаганде према српском и међународном јавном мњењу (Lazarević 2020, 24).

На елементе стратегије присиле указују бројне активности НАТО (Крга 2020, 255). Сједињене Америчке Државе и НАТО већ октобра 1998. године запретице употребом ваздушних удара на СРЈ, како би присилили наше руководство да наше снаге безбедности прекиду ватрена дејства на терористе „ОВК”. Успех притиска на Милошевића указала је западним планерима да стратегија присиле функционише, као и да ће вероватно функционисати и у будућим ситуацијама према СРЈ (Nardulli et al. 2002, 16–17).

На почетку агресије, Савез НАТО је имао бројне политичке и војне циљеве према СРЈ, од којих истичемо „наштетити способности Србији да води рат у будућности и осигурати кредибилитет НАТО”. Овако дефинисане циљеве треба посебно истаћи имајући у виду да се, декларисани на овај начин, најчешће и остварују уз употребу стратегије уништења.

Планови за ваздушне нападе на СРЈ, САД и НАТО су почели да израђују већ у јуну 1998. године. Прва варијанта ваздушног напада израђена је од стране САД у америчкој ваздухопловној бази у Рамштајну у Немачкој, и овај план је добио име Операција „Племенити лав” (*Operation Nimble Lion*). Са друге стране, НАТО

је израдио посебан план који је добио име „Концепт оперативног плана 10601” (*Operational Plan Concept 10601*). Ови планови су се разликовали по степену и фазама примене силе, јер је „Операција племенити лав” имала за циљ да се војни циљ кампање постигне одмах и тиме више имао обележја стратегије уништења, док је „Концепт оперативног плана 10601” подразумевао постепено повећавање ескалације (Lambeth 2001). Подаци указују да је „Концепт оперативног плана 10601” ипак прихваћен као основа извођење Операције „Савезничка снага” (*Operation Allied Force*).

Имајући у виду да је НАТО операцију назвао „ваздушном кампањом”, указује да је она по својим обележјима блиска стратегији уништења уз доминантно ангажовање ваздухопловне војне моћи. Овом плану је погодовала инфериорност ваздухопловних снага Војске Југославије, које су тада бројале само 56 авиона ловаца, од тога 46 авиона МиГ 21 који нису ни употребљивани због тога што су припадали другој технолошкој генерацији, као и 10 авиона МиГ 29. У прилог оцене да је НАТО примењивао војну стратегију уништења, са ослонцем на значајној предности у ваздухопловној војној моћи, говори и податак да је само у једном дану, НАТО ангажовао 550 борбених авиона, у односу 10:1 (Smiljanić 2020).

План ваздушне операције имао је три фазе, где је прва подразумевала нападе на системе противваздушне одбране Војске Југославије, чије уништење је требало да омогући да ваздухопловне снаге НАТО имају потпуну слободу дејства. Друга фаза предвиђала је проширење циљева напада не само на војне него и на цивилне објекте, тежишно јужно од Београда. На крају, НАТО је у трећој фази имао за циљ да бомбардује војне објекте северно од Београда (Milkovski i Miljković 2022, 49).

Бројност непријатељских снага у окружењу и на простору КиМ указују на планове за извођење стратегије уништења и копненим снагама. Терористичке снаге на простору КиМ биле су организоване у седам оперативних зона, бројне величине око 25.000 терориста, као и снагама по селима и градовима величине од 60.000 до 100.000 људи. У Македонији је било размештено око 12.000, а у Албанији око 15.000 терориста, преко 1.500 муцахедина, као и на стотине страних плаћеника. Мултинационалне снаге НАТО су на територији Албаније бројиле око 12.000 војника, а у Македонији до 15.000 елитних састава и око 4.000 до 6.000 припадника Војске Албаније. Према ангажованим ефективима копнених снага, јасно је да је

постојала значајна асиметрија, која је требало да омогући успешну копнену операцију ове стратегије (Lazarević 2020, 26).

Циљ инвазије копненим снагама је био да се за три до четири дана уништите главне ефективне ВЈ на КиМ, а интензивним ваздушним ударима по целој СРЈ парализује привредни и политички систем у земљи и тиме примора држава на капитулацију. У свакодневним борбама и бојевима однос снага био је око 20 до 30:1 у корист НАТО (26). Савез НАТО је са својом терористичком пешадијом на КиМ, Албанији и Македонији, бројне величине око 130.000 до 150.000 терориста, примењивао доктрину „ваздушно-копнене битке” која је укључивала ракетне ударе са дистанце, масивне ваздушне ударе и потпуну изолација бојишта, свакодневне терористичке нападна, заседна, диверзантска и препадна дејства широм КиМ. Од 9. априла 1999. године, реализована је класична копнена агресија, према специјалном плану, који је израђен у Пентагону, са кодном ознаком „Стрела”, са циљем уништења снага одбране СРЈ на КиМ и приморавање СРЈ на капитулацију. Агресор је у овој операцији био приморан да употреби и своју стратегијску бомбардерску авијацију и да изведе 24 удара на наше снаге одбране тактичког нивоа у 549. Моторизованој бригади.

Имајући у виду да ваздушни удари Алијансе после првих недеља агресије нису остварили планиране циљеве, планери у НАТО су одлучили да промене почетну стратегију. Зато је на Самиту НАТО у Вашингтону, који је одржан 23. и 24. априла 1999. године, одлучено да стратегија уништења мора да буде доминантна у наставку агресије и да стога мора да се значајно повећа ескалација бомбардовања. Циљеви бомбардовања су проширени на цивилне и циљеве критичне инфраструктуре (цивилна насеља, болнице, електране, владина министарства...), што је имало за циљ да повећа цивилне жртве и тиме повећа притисак на политичко руководство СРЈ (Nardulli et al. 2002, 5).

Да је стратегија уништења преовладала од априла месеца на нижем оперативно-тактичком нивоу, видљиво је из изјаве генерала Божићара Делића, команданта 549. Моторизоване бригаде, који сведочи о масовној употреби авијације и великом броју бомбардовања појединих војних тактичких циљева. Делић сведочи да су само на један наш објекат, Чеја, дејствовали 50 пута. Наша касарна „Душан Силни” у Призрену бомбардована је 138 пута. Генерал сведочи и о употреби авиона Б-52 који бомбардују околину Призрена и планину

Паштрик „тепих бомбама” док се на Паштрику воде интензивне борбе са „ОВК”, и износи наводе генерала НАТО Весли Кларка (*Wesley Clark*) у књизи „Модерно ратовање” (*Waging Modern War: Bosnia, Kosovo, and the Future of Combat*, 2001), да су током ових борби морали да помогну „ОВК” да задрже врх те планине, јер ако то не ураде, онда ће то морати платити америчком крвљу (Delić, 2020, 95).

Анализирајући стратегију уништења, коју су САД и НАТО спроводили применом ваздушно-копнене операције, може се закључити да су се у њеном практичном спровођењу војне снаге Запада углавном водиле теоријским моделом стратегијске парализе противника под називом „пет прстенова”, коју је промовисао Џон Ворден (*John Warden*) и који посматра противника као „систем” (Radojević 2017, 133–134). У складу са овим моделом, дејства се тежишно усмеравају прво на економску, енергетску, транспортну и комуникациону инфраструктуру противника (јер ови елементи повезују читав систем), онда на становништво, а тек на крају на оперативне војне снаге, што је и примењивано са одређеним изменама у редоследу дејстава и током војне агресије на СРЈ (Warden 1995).

СТРАТЕГИЈЕ ДЕКАПИТАЦИЈЕ И СУБВЕРЗИЈЕ ПРЕМА СРЈ

Стратегија декапитације, која се заснива на циљу да се противник парализе уклањањем самог вођства противника, примењивана је и према СРЈ. Правну основу и оправдање према светском јавном мњењу за спровођење наведене стратегије представљало је подизање оптужнице против Слободана Милошевића и још четворице високих политичких и војних лидера СР Југославије и Србије у Међународном кривичном суду за бившу Југославију 22. маја 1999. године, који су оптужени за злочине против човечности и кршење ратног права и обичаја почињене на Косову и Метохији од почетка 1999. године (Ujedinjene nacije – Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju [MKSJ] 1999).

Према западним изворима, почетком 1999. године, председник САД Бил Клинтон потписао је тајну председничку директиву, дајући налог Централној обавештајној агенцији (ЦИА) да покуша да свргне југословенског председника. Операција ЦИА обухватала је сегменте јавног и тајног деловања. Тајне операције у самој СРЈ

имале су за циљ распиривање антимилошевићевског расположења. У том смислу, тадашња америчка државна секретарка Медлин Олбрајт (*Madeleine Albright*), давала је кроз активности јавне дипломатије политичку подршку српској опозицији. Роберт Гелбард (*Robert S. Gelbard*), амерички специјални изасланик за Балкан је током јуна месеца 1999. године окупио 20 опозиционих личности како би ујединио опозицију у Србији (BBC 1999).

У спровођењу ове стратегије, новац је играо веома битну улогу, имајући у виду да је коришћен и за награђивање појединаца и група који би дали конкретни допринос у свргавању Милошевића. Вашингтон је у том смислу определио награду од пет милиона долара, у оквиру „Програма за награђивања у вези са ратним злочинцима за бившу Југославију”, који је објављен 24. јуна 1999. године од стране америчке администрације (Congressional Research Service [CRS] 2002).

Стратегија декапитације обухватала је и физичко уништење председника СРЈ, чији је покушај изведен 22. априла 1999. године, током НАТО агресије. Тога дана, око 4:00 часова са четири пројектила бомбардована је резиденција председника СРЈ у Ужичкој 15 у Београду. У бомбардовању резиденције није било повређених, а зграда је уништена до темеља. О том догађају постоје подаци у транскрипту са суђења Слободана Милошевића, од 18. фебруара 2002. године, где Милошевић износи податак да је резиденција председника СРЈ од стране НАТО била декларисана као легитимна војна мета (Fond za humanitarno pravo 2011).

Почетак „Петог октобра 2000. године” десио се непосредно после НАТО агресије, имајући у виду да је уклањање са власти Милошевића постао политички приоритет Запада (Dražković 2021, 134). Истраживачка грађа о догађајима у време промене власти у Србији октобра 2000. године, указује да ова дешавања имају обележја субверзивних активности западних обавештајних служби, у оквиру којих се истичу психолошке операције јавног или тајног карактера које су спроводиле британске и америчке агенције (Miljković i Tadić 2017, 98–108). Значајан извор представљају збирке депеша које је објавио Национални архив САД, под именом „Круг око Србије”, који говоре о мрежи радио предајника распоређених у суседним земљама око Србије који су емитовали прозападне информације ради утицаја на српско јавно мењење (Novosti 2014).

ЗАКЉУЧАК

Иако се Запад према СРЈ пре почетка агресије водио оквиром стратегије рационалне присиле, са циљем да повећањем цене коштања отпора, противника доведе до прихватања наметнутих захтева, у пракси је ова стратегија због непотпуних резултата ескалирала и тиме еволуирала у друге стратегије. Од стратегија „меке” присиле економским, политичким и правним средствима, до почетка агресије спроведена је и „физичка” присила применом тероризма „ОВК” на КиМ, која је и настављена током агресије.

Као и често у историји ратовања, почетак агресије на СРЈ имао је обележја стратегије анихилације чији се елементи препознају у војним циљевима САД и НАТО да у брзој војној акцији деградирају војне способности Војске Југославије и тиме приморају војно и политичко руководство СРЈ на предају.

Међутим, с обзиром да на терену планови НАТО нису остваривани, да је ВЈ пружала солидан отпор, комплетна војна агресија на СРЈ је у пракси после првих месец дана рата почела да добија обележја стратегије уништења као доминантне током целог сукоба, имајући у виду интензивирање бомбардовања војних а посебно цивилних циљева. Стратегија уништења изазвала је велика разарања и материјалну штету, у вредности од око 100 милијарди долара (Ђорђевић 2002, 231–245). Уништене су бројни објекти енергетске и критичне инфраструктуре, болнице, домови здравља и школе. Предуслов за реализацију ове стратегије НАТО је обезбедио огромним предности у способностима у односу да Војску Југославије, које су у бројчаном односу снага оквирно износиле за копнене снаге 30:1 у борбама, а у бројчаном односу авиона 1020: 56.

Такође, НАТО агресија против СРЈ под плаштом „хуманитарне интервенције” имала је, поред насилног инсталирања својих снага на КиМ, као један од главних циљева и промену режима у Србији, што подразумева примену стратегија субверзије и декапитације у облику „обојених револуција“ или уклањања политичких лидера нападнутих држава. Стратегија декапитације, која је интензивније покренута почетком 1999. године, спроводила се у дужем временском периоду, како акцијом НАТО од 22. априла 1999. године, тако и константном применом мера за јачање унутрашњег незадовољства грађана према режиму Милошевића. Ове стратегије су делимично реализоване у октобру 2000. године и коначно изручењем Милошевића Хашком трибуналу.

Стратегије субверзије је примењивана у облику субверзивне пропаганде и према међународном јавном мњењу инсценирањем наводног „масарка” у селу Рачак од 8. јануара 1999. године, као и наводним преговорима у Рамбујеу и Паризу.

Једно од важнијих обележја стратегија САД и НАТО је то да је Слободан Милошевић био током целокупног трајања агресије централна мета према коме су се спроводиле и стратегија присиле, субверзије и декапитације, имајући у виду да се политичко руководство налази у центру примене више стратегија, по моделу „пет прстена”. О томе сведоче и наши познати историчари који указују да „дипломатија и психолошки притисци на Милошевића у преговорима постигли су више него акције НАТО на терену” (Вјелажас 2010, 305). Ово указује да се према важном стратегијском циљу код противника могу спроводити различите стратегије истовремено. Такође, важно је напоменути да су одређене активности Запада доприносили реализацији више стратегија, као што су преговори у Рамбујеу. Такође, у случају да је акцијом НАТО од 22. априла 1999. године, дошло до ликвидације председника СРЈ, овај догађај би значео не само да је реализована стратегија декапитације, него би реализовали стратегију дислокације, и тиме остваривали кумулативне ефекте према противнику.

Може се закључити да се стратегије које су спроводиле САД и НАТО пре и током агресије на СРЈ 1999. године, као и годину касније током промене режима Слободана Милошевића октобра 2000. године, уклапају према својим особеностима, у спектар стратегија које теоретичари Боудиш и Ечеверија дефинишу као „континуум стратегија”. Примењиване су одређеном временском динамиком и комбинацијом, са различитим актерима, подржавајући једна другу, уз примену одређених активности које су доприносиле остварењу кумулативног ефекта према противнику. Континуум офанзивних стратегија је овом случају, кренуо са применом стратегија присиле и субверзије које најмање користе физичку силу, да би током већег периода агресије преовладала стратегија уништења. Континуум стратегија се у случају СРЈ завршио поново стратегијом субверзије, сменом режима Слободана Милошевића, што нас у коначном доводи до закључка да су у периоду који је узет за анализу, од 1998. године па све до 2000. године, САД и НАТО према СРЈ користиле скоро целокупну лепезу офанзивних војних стратегија.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Bancroft, Ian. 2009. "Serbia's anniversary is a timely reminder". *The Guardian*. March 24, 2009. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2009/mar/24/serbia-kosovo>.
- BBC. 1999. "World: Europe 'CIA ordered to topple Milosevic': US report". *BBC*. July 6, 1999. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/387463.stm>.
- Bjelajac, Mile. 2010. *Diplomatija i vojska: Srbija i Jugoslavija: 1901–1999*. Beograd: Medija centar „Odbrana”; Akademija za diplomatiju i bezbednost.
- Blackstone, Paul W. 1964. *The Strategy of Subversion*. Chicago, Illinois: Quadrangle Books.
- Bowdish, Randall G. 2013. *Military Strategy: Theory and Concepts*. PhD dissertation. Lincoln, Nebraska: University of Nebraska, Faculty of the Graduate College. https://www.academia.edu/53564881/Military_Strategy_Theory_and_Concepts.
- Byman, Daniel L., Mathew C. Waxman, and Eric Larson. 1999. *Air Power as a Coercive Instrument*. Santa Monica, California: RAND.
- Cohen, William S. 1997. "Report of the Quadrennial Defense Review". Washington, DC: Department of Defense. <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/quadrennial/QDR1997.pdf>.
- Congressional Research Service [CRS]. 2002. "Yugoslavia War Crimes Tribunal: Current Issues for Congress". May 23, 2002. <https://www.everycrsreport.com/reports/RL30864.html>.
- Delić, Božidar. 2020. „Iskustva u angažovanju 549. Motorizovane brigade u odbrani od NATO agresije”. U *Agresija NATO: uzroci i posledice: informator s Okruglog stola*, ur. Vangel Milkovski, Igor Barišić, i Hatidža Beriša, 92–97. Beograd: Medija centar „Odbrana”.
- Drašković, Bojan. 2021. „Pad Slobodana Miloševića”. *Nacionalni interes* 17 (40, 1): 103–151. DOI: 10.22182/ni.4012021.4.
- Dorđević, Stevan. 2002. „Ratna šteta i ljudske žrtve i prava u vezi s agresijom država Severnoatlantskog pakta na Saveznu Republiku Jugoslaviju”. *Vojno delo* 54 (2–3): 231–245.
- Echevarria, Antulio J. 2017. *Military Strategy: A Very Short Introduction*. Oxford-New York: Oxford University Press.

- Fond za humanitarno pravo. 2011. „Transkript sa suđenja Slobodanu Miloševiću, 18. februar 2002. godine”. <https://www.hlc-rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%282%29/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%2018.%20februar%202002..pdf>.
- Jovanović, Živadin. 2018. *I244: ključ mira u Evropi: prilog pravu Srbije na Kosovo i Metohiju*. Beograd: Beogradski forum za svet ravnopravnih; Srpska književna zadruga.
- Judah, Tim. 2008. *Kosovo: What Everyone Needs to Know*. Oxford: Oxford University Press.
- Krga, Branko. 2020. „Vojnostrategijski problem NATO agresije na Saveznu Republiku Jugoslaviju 1999. godine“. U *Odbrana od NATO agresije – 20 godina posle*, ur. Jovanka Šaranović i Snežana Đokić, 255–268. Beograd: Medija centar „Odbrana”; Univerzitet odbrane.
- Lambeth, Benjamin S. 2001. *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment*. Santa Monica, California: RAND.
- Lazarević, Vladimir. 2020. „Heroizam i čovečnost pripadnika Treće armije i Prištinskog korpusa u odbrani zemlje od NATO agresije”. U *Odbrana od NATO agresije – 20 godina posle*, ur. Jovanka Šaranović i Snežana Đokić, 21–33. Beograd: Medija centar „Odbrana”; Univerzitet odbrane.
- Miladinović, Aleksandar. 2019. „Edita Tahiri: 'Međunarodna konferencija o Kosovu nije potrebna'”. *BBC News na srpskom*. 31 januar 2019. <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-47063289>.
- Milašinović, Radomir M. 1998. *Teror Zapada nad svetom: savremeni mehanizmi razaranja i potčinjavanja suverenih zemalja i naroda*. Veternik: LDIJ; Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Milkovski, Vangel, i Milan Miljković. 2022. „Interakcija strategije prisile i odvrćanja – pouke iz agresije na Saveznu Republiku Jugoslaviju 1999. godine”. *Politika nacionalne bezbednosti* 13 (22, 1): 41–66. DOI: 10.22182/pnb.2212022.2.
- Miljković, Milan, i Darko Tadić. 2017. „Informacione operacije zapadnih obaveštajnih službi u Srbiji oktobra 2000. godine”. *Vojno delo* 69 (5): 98–108. DOI: 10.5937/vojdelo1705098M.

- Mirković, Todor. 2010. „Vojna strategija administracije predsednika Obama”. *Vojno delo* 62 (4): 82–102.
- Nardulli, Bruce R., Walter L. Perry, Bruce R. Pirnie, John Gordon IV, and John G. McGinn. 2002. *Disjointed War: Military Operations in Kosovo, 1999*. Santa Monica, California: RAND.
- Nation, Craig R. 2003. *War in the Balkans, 1991-2002*. Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute, US Army War College Press.
- Novosti. 2014. „Klintonov prsten oko Srbije”. *Novosti*. 30. mart 2014.
- Posen, Barry R., and Andrew L. Ross, 2004. “Competing Visions for U.S. Grand Strategy”. In *Strategy and Force Planning*, 153–185. Newport, RI: U. S. Naval War College.
- Pouzn, Beri R. 1992. *Izvori vojne doktrine*. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar.
- Proroković, Dušan. 2019. „Proces u Rambujeu – politička priprema agresije NATO na SR Jugoslaviju”. *Politika nacionalne bezbednosti* 10 (16, 1): 237–252. DOI: 10.22182/pnb.1612019.11.
- Radojević, Slobodan M. 2017. *Uloga pomorskih i vazduhoplovnih snaga NATO u Sredozemlju posle Hladnog rata*. Doktorska disertacija. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka. <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/9359>.
- Radojević, Slobodan M. 2018. „Odnos politike i strategije: reafirmacija strategijskih studija?” *Srpska politička misao* 62 (4): 77–94. DOI: 10.22182/spm.6242018.4.
- Smiljanić, Spasoje. 2020. „Iskustva u pripremi i angažovanju snaga Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane u odbrani od NATO agresije”. U *Agresija NATO: uzroci i posledice: informator s Okruglog stola*, ur. Vangel Milkovski, Igor Barišić, i Hatidža Beriša, 70–76. Beograd: Medija centar „Odbrana”.
- Stevanović, Obrad. 2020. „Saradnja Policije i Vojske pre, tokom i posle NATO agresije na Saveznu Republiku Jugoslaviju 1999. godine”. U *Agresija NATO: uzroci i posledice: informator s Okruglog stola*, ur. Vangel Milkovski, Igor Barišić, i Hatidža Beriša, 77–86. Beograd: Medija centar „Odbrana”.
- Stojanović, Bogdan. 2013. „Preispitivanje teorije i prakse nuklearnog odvrćanja”. *Nacionalni interes* 10 (17, 2): 141–172. DOI: 10.22182/ni.1722013.5.

- The White House. 1995. "A National Security Strategy of Engagement and Enlargement". Washington, DC: White House. <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1995.pdf?ver=2014-06-25-121226-43>.
- U. S. Department of Defense [DoD]. 1997. "National Military Strategy of the United States of America: Shape, Respond, Prepare Now: Military Strategy for a New Era". Washington, DC: The Joint Staff. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA330141.pdf>.
- Ujedinjene nacije – Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju [MKSJ]. 1999. „Protiv predsednika Miloševića i četvorice visokih funkcionera SRJ podignuta optužnica za ubistvo, progon i deportaciju na Kosovu”. 27. maj 1999. <https://www.icty.org/bcs/sid/7765>.
- Under Secretary of US Defense for Policy. 1992. "Defense Planning: Guidance FY 1994-1999". April 16, 1992. <https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf>.
- Warden, John A. 1995. „The Enemy As A System”. *Airpower Journal* 9 (1): 40–55.
- Zelenović, Marko, i Danilo Đekić. 2020. „Geneza agresije NATO-a na Saveznu Republiku Jugoslaviju – pouke za budućnost”. U *Odbrana od NATO agresije – 20 godina posle*, ur. Jovanka Šaranović i Snežana Đokić, 295–315. Beograd: Medija centar „Odbrana”; Univerzitet odbrane.
- Živojinović, Milan D. 2016. *Protivrečnosti strategije sukoba niskog intenziteta i međunarodnog prava u kontekstu sukoba u SFRJ*. Doktorska disertacija. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet. <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/10083>.

Milan Miljković*

*The School of National Defence,
University of Defence, Belgrade*

Dragan Jevtić**

Military Academy, University of Defence, Belgrade

CHARACTERISTICS OF THE US AND NATO STRATEGY TOWARDS THE FRY BEFORE AND DURING THE 1999 AGGRESSION***

Resume

In 1999, from the perspective of geopolitical developments in Europe, the Federal Republic of Yugoslavia was in a situation of the strategic expansion of NATO towards the central part of the continent. At the same time, the process of strengthening the position of this Alliance in the Balkans was underway. The paper analyzes the applied strategies of the USA and NATO in the period preceding the NATO aggression against the FRY, as well as during the aggression in 1999, using the theoretical model of the “continuum of strategies” with the aim of identifying the type, goals, and methods of their implementation.

From the strategies of “soft” coercion through economic, political, and legal means, until the beginning

* E-mail address: milanmiljkovic04011@gmail.com; ORCID: 0009-0005-9346-9442.

** E-mail address: dragan.jevtic179@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0317-7832.

*** A shorter version of this paper was presented in the form of a conference presentation under the same title at the national scientific conference “Košare - 25 years later”, held on December 3, 2024 in Belgrade, organized by the Center for Security Studies and the Center for Kosovo and Metohija at the Institute for Political Studies. This article is created within the scientific research project “Military Profession in Serbia in the Contemporary Security Environment” (ISI/DH/3/24-26), financed by the Ministry of Defence of the Republic of Serbia, and implemented by the Strategic Research Institute of University of Defence.

of the aggression, “physical” coercion was implemented through the use of terrorism by the KLA in Kosovo and Metohija, which continued during the aggression.

As often in the history of warfare, the beginning of the aggression against the FRY had the characteristics of an annihilation strategy, the elements of which are recognized in the military goals of the USA and NATO to degrade the military capabilities of the Yugoslav Army in a rapid military action and thus force the military and political leadership of the FRY to surrender.

However, given that NATO’s plans were not implemented on the ground, and that the Yugoslav Army offered solid resistance, the complete military aggression against the FRY began to take on the characteristics of a strategy of destruction in practice after the first month of the war, as the dominant strategy throughout the conflict, given the intensification of fighting against military and especially civilian targets. The bombing of civilian targets in the FRY caused enormous material damage, estimated at around 100 billion dollars (Đorđević 2002, 231–245). Hospitals, health centers, schools, media institutions, road and railway infrastructure, substations, water supply systems, and other infrastructure were destroyed. The prerequisite for the implementation of this strategy was provided by NATO, which had enormous advantages in military capabilities compared to the Yugoslav Army.

Also, NATO aggression against the FRY under the guise of “humanitarian intervention” had, in addition to the forcible installation of its forces in Kosovo and Metohija, one of the main goals of the regime change in Serbia, which implies the application of subversion and decapitation strategies in the form of colored revolutions or the installation of political leaders of the attacked states. The strategy of decapitation, which was launched more intensively in early 1999, was implemented over a longer period of time, both with the NATO action of April 22, and with the constant application of measures to strengthen the internal dissatisfaction of citizens with the regime

of Slobodan Milošević. These strategies were partially implemented in October 2000 with the change of the regime.

The features of the subversion strategy are not only visible in the events of October 2000 but it was also applied to international public opinion by staging the alleged “massacre” in the village of Racak on January 8, 1999.

One of the most important features of the US and NATO strategies is that Slobodan Milošević was the central target throughout the entire duration of the aggression, against whom the strategy of coercion, subversion and decapitation were implemented, bearing in mind that the political leadership is at the center of the implementation of multiple strategies, according to the „5 rings” model. This is also evidenced by our famous historians, who point out that “diplomacy and psychological pressure on Milošević in the negotiations achieved more than NATO actions on the ground”. This leads to the conclusion that different strategies can be implemented simultaneously towards one important strategic goal for the enemy. It is also important to note that certain events during the preparation for the aggression, as well as during the aggression, contributed to the implementation of multiple strategies, such as the Rambouillet negotiations. Also, if the NATO action of April 22, 1999, resulted in the liquidation of the President of the Federal Republic of Yugoslavia, this event would mean not only that the decapitation strategy was implemented, but that its implementation would have effects that contribute to the strategy of dislocation of the enemy, and thus achieve cumulative effects against the enemy.

A comparative analysis of the relevant literature indicates that the strategies implemented by the USA and NATO before and during the aggression on the FRY in 1999, as well as a year later during the change of the regime of Slobodan Milošević in October 2000, fit, according to their characteristics, into the spectrum of strategies that theorists Bowdish and Echeverria define as a “continuum of strategies”. In conclusion, it can be stated that in the period taken for analysis, from 1998 to 2000, the USA and

NATO used almost the entire range of offensive military strategies against the FRY.

Keywords: USA, NATO, the strategy of subversion, coercion, destruction, and decapitation

* Овај рад је примљен 25. фебруара 2025. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 7. маја 2025. године.